

דברי תורה לפרשת שמות

מאת ד"ר תמר מאיר

"ותשלח את אמתה ותקחה" – על תקווה ובחירה בפרשת שמות

אחד הדברים הבולטים בפרשת שמות, העוסקת באירועים בקנה מידה לאומי והיסטורי, הוא דווקא מקומם של האנשים הבודדים (ובעיקר נשים בודדות), העושים איש איש כמיטב יכולתו, אל מול מה שנראה כסערה הגדולה מכוחו של היחיד. משה רבינו יוצא לראות בשלום אחיו ומסרב לשתוק לנוכח העוולות, אך הוא לא היה הראשון. משה מוקף מלידתו, ואף לפניו, בנשים שעמידתן האמיצה אל מול גזירות פרעה מאפשרת את ביאתו לעולם.

שפחה ופועה מסרבות באומץ לצו פרעה 'כל הבן היילוד...' יוכבד מביאה בן לעולם על אף הכל, גם ביתה מרים (שעל פי המדרש נתווכחה עם הייאוש של אביה וגברים אחרים, ויכלה לו) מעזה לקוות לטוב: רק תקווה חזקה יכולה לגרום לנערה לעמוד ולראות מה יקרה לתינוק בתיבה. כידוע, הגר, משאיבדה תקווה, בחרה דווקא להתרחק כי "אל אראה במות הילד". אל מצעד הנשים האמיצות מצטרפת גם בת פרעה. לכאורה, האחרונה שהיינו מצפים למצוא בשרשרת המאפשרת את הצלת ישראל מצרים. מיטיב לבטא זאת המדרש המובא בסוטה יב ע"א:

"ותרא את התיבה בתוך הסוף - כיון דחזו דקא בעו לאצולי למשה (כיון שראו שהיא רוצה להציל את משה), אמרו לה: גבירתנו, מנהגו של עולם, מלך בשר ודם גוזר גזירה, אם כל העולם כולו אין מקיימין אותה - בניו ובני ביתו מקיימין אותה, ואת עוברת על גזירת אביה! בא גבריאל וחבטן בקרקע".

מבת פרעה מצופה להיות הראשונה ששומעת לצו אביה, ואילו דוקא היא מפרה אותו.

בהמשך דנה הגמרא בשאלה כיצד משתה בת פרעה את משה מן היאור, במחלוקת המפורסמת – האם שלחה את שפחתה או שנעשה לה נס וידה נתארכה?

"ותשלח את אמתה ותקחה - ר' יהודה ור' נחמיה, חד אמר: ידה, וחד אמר: שפחתה".

ננסה רגע לעיין בשורש המחלוקת, ודרכו – בשאלה מה הם הכוחות הצריך אדם על מנת לעמוד כנגד הזרם, ולעיתים גם נגד עמו ומשפחתו, ולציית לצו מצפוננו. מה הופך את בת פרעה לחסידת אומות העולם הראשונה בהיסטוריה?

רבי יהודה אומר כי בת פרעה שלחה את ידה. בהמשך מסבירה הגמרא שנעשה לה נס וידה נתארכה. רבי נחמיה אומר כי שלחה את שפחתה. אפשרות אחת היא לומר, שרבי יהודה מדגיש את הנס. לבת פרעה היתה סייעתא דשמיא. ממרום רומזים לה שהיא בדרך הנכונה. אדם שמקבל רמז כזה, כבר אינו יכול לפעול אחרת. לעומתו מדגיש רבי נחמיה כי שום נס לא ארע. בת פרעה צריכה הייתה להפעיל את חופש הבחירה המוחלט שלה, בלי רמז או דחיפה מלמעלה. רק היא לבד ניצבת מול הדילמה המוסרית וצריכה להכריע. לצידה עומדות נערותיה, המייצגות את העם המצרי וקולן האומר – לא ייתכן שדווקא בת המלך לא תשמע לו. על פי הסבר זה, דעתו של רבי נחמיה מעצימה את דמותה של בת פרעה, ואת גודל ההכרעה שנדרשה לה. התערבותו של נס במקרה כזה, עשויה דוקא להקטין את עצמת הבחירה. ואולי דוקא להיפך, אולי ניתן לראות את דברי רבי יהודה כמתמקדים ביד. כמה פעמים עומד אדם מול רוע גדול ממנו וחושב – קצרה ידי מלהושיע? קוצר היד המטפורי

הופך במקרה שלנו לקוצר יד ממשי. למרות זאת – בת פרעה מושיטה יד לעזרה. היא לא אומרת – קצרה ידי, גם אם במבט ראשון ידה אכן קצרה מלהגיע עד התיבה. מכיוון שכך – מן השמיים כבר מסייעים לה, ידה מתארכת, והיא מצליחה להגיע אל התיבה ולהציל את משה.

שבת שלום, ובחירות נכונות.